

На нашу думку, дисципліна «Юридична психологія» обов'язково повинна вивчатися в кожному вузі. Крім того, необхідно приділити значну увагу психологічним знанням майбутніх юристів.

Отже, розвиток юридичної психології тісно пов'язаний із розвитком юридичної освіти, оскільки юридична психологія є необхідною дисципліною при підготовці спеціалістів на юридичних спеціальностях.

Список використаних джерел

1. Мінченко О.В. Юридична освіта у США, ФРН та Австрії: порівняльно-правове дослідження // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України. Серія: Право та державне управління. – 2011. – №1. – С. 104.

2. Петрухін І.Л. Проблеми юридичної освіти в Росії // Держава і право. – 1996. – № 9. – С. 6.

3. Юридична освіта в Польщі // Правова освіта. – Режим доступу // <http://law-edu.dp.ua/yurydychna-osvita-v-polshhi.html>.

Коцинець В.В., завідувач кафедри юридичної психології та прокурорської етики Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ЕТИЧНІ ЗАСАДИ УЧАСТІ ПРОКУРОРА В ЮРИСДИКЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ

Після революції Гідності 2013-2014 років у суспільстві гостро постали запити на формування нового типу суддів, правоохоронців, державних службовців, у тому числі і прокурорів. Основна, як нашу думку, вимога міститься не так, як у виконанні прокурором чи іншими посадовцем своїх прав, а як у дотриманні їх обов'язків. І тут необхідно звернути увагу на необхідності дотримання етичних правил поведінки прокурором як під час здійснення повноважень так і позаслужбовий час.

Визначальну роль у вирішенні цього питання має відіграти новий Закон України «Про прокуратуру», який вступить у дію у квітні 2015 року. Норми щодо необхідності дотримання прокурором правил етичної поведінки досить часто зустрічаються в новому Законі та вказують на важливість їх дотримання [1], адже дотримання прокурором правил етичної поведінки дозволить показати суспільству нове обличчя органів прокуратури та підвищить рівень довіри громадян до такого важливого державного органу.

Участь прокурора в суді при підтриманні державного обвинувачення та представництві інтересів громадянина і держави є його конституційним обов'язком і найбільш публічним виявом діяльності органів прокуратури, що потребує високого професіоналізму та самовідданості. Це покладає на працівників прокуратури особливу відповідальність. Саме за роллю прокурора в суді іноді громадськість оцінює роботу прокуратури загалом.

Авторитет прокурора в судовому засіданні передусім визначається його глибоким знанням закону, матеріалів справи, активністю у дослідженні доказів, умінням правильно орієнтуватися у проблемних ситуаціях, що виникають під час слухання справ. Не менш важливим є і те, наскільки переконливо прокурор уміє довести свою позицію, переконати учасників процесу, які ораторські прийоми вживає. Тому неприпустимо, коли прокурор іде у судові засідання без належної підготовки, попереднього вивчення справи, без нотаток по матеріалах процесу, недостатньо володіє та не вміє правильно застосовувати на практиці знання матеріального і процесуального права.

Головною причиною зазначених недоліків є серйозні упущення в організації роботи цих конституційних галузей прокурорської діяльності. Як свідчить практика та результати перевірок Генеральної прокуратури України на місцях, керівниками прокуратур не дотримується вимога щодо закріплення за вказаними ділянками найбільш досвідчених працівників, здатних гідно захищати інтереси громадянина або держави в суді та підтримувати державне обвинувачення.

Склалася хибна практика, коли в судові засідання у складних справах направляються молоді спеціалісти (стажери), які не мають достатнього життєвого і професійного досвіду, необхідних навиків спілкування з учасниками процесу, суддями. Не сприяє покращанню роботи й такий розподіл обов'язків між працівниками прокуратур міської та районної ланок, коли виконання представницьких функцій закріплюється за кількома працівниками, які відповідають лише за якусь частку роботи, і при цьому ніхто з них не несе відповідальності за стан представництва загалом по району, місту. Згідно з наказом прокурора Жовтневого району м. Кривого Рогу Дніпропетровської області представницькі повноваження було поділено між шістьма помічниками прокурора району.

Все це призводить до того, що деякі прокурори займають пасивну позицію в суді, а інколи навіть помилкову, слабо орієнтуються у чинному законодавстві, розгублюються у складних ситуаціях, що негативно позначається на законності прийняття рішень судами та позитивному іміджі органів прокуратури [3].

Прокурорські працівники як представники професій «людина-людина» можуть ефективно виконувати професійні завдання лише за умови глибокого та всебічного знання психології іншої людини. Водночас слід враховувати й психологію тих осіб, з якими прокурорам потрібно налагоджувати взаємини в роботі – колег, представників інших правоохоронних органів, керівників тощо. Не менш важливе і знання власної психології та управління своєю поведінкою. Остання може бути зрозумілою, прогнозованою та керованою при реалізації особистісного підходу до неї. Кожному працівнику органів прокуратури, незалежно від службової спеціалізації та посади, вкрай необхідно орієнтуватись у тому, що таке особистість, яка її структура, рушійні сили формування та розвитку, вияв особистісних рис у діяльності тощо. Тлумачення фундаментальних психологічних понять «особистість», «діяльність» передбачає подальшу конкретизацію їх змісту, зокрема при розгляді особистості

працівника, правопорушника (злочинця), визначенні правової поведінки особистості, проблем керівництва та ін.

Професіоналізм та психологія прокурора проявляються не тільки в його ораторському мистецтві. Не менш важливі його мистецтво ведення допиту в судовому слідстві, його спроможність охопити схему справи, яка розглядається, побачити в ній суттєві взаємозв'язки, продумати систему цілеспрямованих запитань. Його майбутня промова готується вже в цій частині судового засідання. Тут він може виявити всі обставини, які його цікавлять. Беззмислове, не засноване на психологічних прийомах і тактиці, судове слідство не може закінчитися блискучою промовою прокурора в судових дебатах.

Позиція будь-якого судового оратора-прокурора повинна бути правдивою. А на боці правди, як помітив ще Аристотель, завжди більше логічних доказів, моральних доводів. Прокурору необхідно володіти здатністю інтерпретувати сутність зовнішньо малопомітних явищ. Висновок по суті факту – найбільш переконлива частина промови прокурора.

Промова державного обвинувача повинна бути вочевидь доказовою. Це є основною вимогою до її якостей. Названа якість судової промови досягається дотриманням певних полемічних правил: найкращий засіб спору – доводи по суті справи; апеляція до особи опонента – свідчення слабкості позиції оратора; у всьому, що призначається для висловлювання в судовій промові, необхідно чітко виділяти необхідне й корисне, невідворотне й небезпечне; необхідне і корисне слід посилювати, розвивати психологічним прийомом ступеневої градації – посилюваним повтором; усе небезпечне краще акуратно обійти; незворотне можна визнати, якщо є можливість його пояснення; варто остерігатися взаємногострих висновків, але слід користуватись доводами, допущеними опонентом, не треба доводити очевидне, ломитися у відкриті двері, а також доводити більше ніж потрібно; доцільно забезпечувати ефектне подання основного доказу чи основної тези, підготувати аудиторію до його сприйняття; слід відмовитися від усіх сумнівних, ненадійних доводів, не намагатися сказати багато – важлива якість, а не кількість, доказів повинно бути не багато, а

достатньо; нагромаджуючи доводів більше, ніж потрібно, ми проявляємо свою невпевненість в їх переконливості; не слід заперечувати проти правильних, обґрунтованих висновків опонента; – погоджування з його другорядними ствердженнями робить прокурора безпристрасним в очах суддів; якщо прямі докази вагомі, треба добре аналізувати кожний із них, якщо докази незначні, краще подати їх в загальній зв'язці; їхня якісна недостатність компенсується єдиною цілеспрямованістю; при наявності непрямих і прямих доказів варто починати з перших і кінцево посилити свою позицію прямими доказами; ніколи не потрібно намагатись пояснити те, що погано розуміє сам оратор, – увага слухачів особливо сильно привертається слабкими місцями оратора; будь-які протиріччя в судовій промові рівнозначні її провалу [2, с.21-22].

Отже, для поліпшення професійної діяльності працівників прокуратури найважливішим є навчання й освоєння ними специфіки професії, підвищення кваліфікації; специфіка діяльності державних обвинувачів вимагає проведення з ними соціально-психологічних тренінгів з метою засвоєння мистецтва спілкування, культури мовлення, розуміння співбесідника, саморегуляції; прокурору який підтримує державне обвинувачення в суді необхідне надання психокорекційної і психотерапевтичної допомоги.

Разом з тим, у статті 19 Закону України «Про прокуратуру» серед основних обов'язків прокурора вказується на необхідності періодичного проходження прокурором підготовки у Національній академії прокуратури України, що має включати вивчення правил прокурорської етики.

Окрім того, законодавець зобов'язує керівника Генеральної прокуратури, керівників регіональних та місцевих прокуратур забезпечувати виконання вимог щодо підвищення кваліфікації прокурорів (ст.ст. 9, 11, 13).

Також, новелою згаданого Закону (ст. 29) є проходження кандидатом на посаду прокурора спеціальної підготовки в Національній академії прокуратури України. Під час проходження спеціальної підготовки прокурор зобов'язаний вивчати правил прокурорської етики (ст.32).

Головним документом, що має визначати правила прокурорської етики стане Кодекс професійної етики та поведінки працівників прокуратури.

Список використаних джерел

1. Про прокуратуру: Закон України 14.10.2014 № 1697-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступ : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
2. Сергеич П. Искусство речи на суде / Сергеич П. – М. : Юрид. – 1988. – 366 с.
3. Щодо покращення організації участі прокурорів у судах [Електронний ресурс]. – Режим доступ : <http://document.ua/shodo-pokrashannja-organizaciyi-uchasti-prokuroriv-u-sudah-doc9459.html>

Кудерміна О.І., завідувач кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, доктор психологічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Сучасна українська держава задекларувала чітке прагнення рухатися в напрямку європейських цінностей та стандартів громадянського суспільства. Зазначене передбачає створення розвинутого суспільства. Розвинутому суспільству необхідна правова держава, але ж такою може вважатися лише та, що говорить з власними громадянами та їх об'єднаннями мовою права. Тобто визнає, закріплює та гарантує певну міру їх свободи та рівності, при цьому не тільки по відношенню один до одного, але й (що головне), по відношенню до держави. Інституціональними способами втілення даної вимоги є послідовна реалізація принципу «розподілу влади», чітке нормативно-правове визначення засад діяльності судової влади в державі з одночасним розширенням сфери судової юрисдикції,